

de mos

Jaargang 25
Februari 2009

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

2

NIDI

Inhoud

- 1 **Traditionele jongeren en onafhankelijke ouderen**
- 3 Nederlandse bevolking groeit met 81.000 mensen
- 5 **Verhuizen**
- 5 Groei immigratie uit EU-lidstaten
- 7 Minder thuisbevallingen
- 8 **Nederlandse Demografiedag 2009**

Foto: stock.xchng/Thyke

Traditionele jongeren en onafhankelijke ouderen

Opvattingen over familie en gezin in Nederland

MATTHIJS KALMIJN EN
ANNETTE SCHERPENZEEL

Aangaande familie en gezin is in Nederland de afgelopen decennia heel wat veranderd. Mensen krijgen minder kinderen, veel moeders zijn gaan werken, meer mannen doen huishoudelijk werk en er wordt veel meer gescheiden. Ook wordt tegenwoordig anders over familie- en gezinskwesties gedacht dan in de jaren vijftig en zestig. De literatuur spreekt wel van een overgang van 'traditionele' naar 'moderne' opvattingen. Tussen leeftijdsgroepen blijven evenwel op bepaalde punten grote verschillen in opvattingen bestaan. De mening van de oudste generatie wordt daarentegen soms juist gedeeld door de jongeren.

In het zogenaamde LISS-onderzoek (zie kader) wordt vanaf 2007 een grootschalig internetpanel maandelijks ondervraagd over een groot aantal verschillende onderwerpen die hen bezighouden. Eén van de thema's van het LISS-onderzoek is hoe mensen denken over kwesties ten aanzien van familie en gezin. Hoe denken mensen tegenwoordig over deze zaken? En hoe verschillen de meningen tussen jong en oud?

Wie doet wat in het huishouden?

Uit eerder onderzoek blijkt dat 20 jaar geleden meer dan een kwart van de Nederlandse bevolking (27 procent in 1988) vond dat in een gezin de man het geld moet verdienen en de vrouw voor het huishouden en het gezin moet zorgen. Uit het LISS-onderzoek blijkt dat dat nu nog maar negen procent is.

Er zijn echter ook verschillen. Mensen van 65 jaar en ouder zijn bijvoorbeeld duidelijk traditioneler dan mensen tussen de 30 en 40 (figuur 1). Dit kan duiden op een generatie-effect: ouderen zijn in meer traditionele tijden opgegroeid dan jongeren en hebben deze traditionele waarden deels behouden. We zien echter ook dat jongeren – vooral mannen, maar deels ook vrouwen – weer wat traditoneler zijn dan mensen van middelbare leeftijd.

In het onderzoek werd ook gevraagd of vaders kunnen opvoeden. Ongeveer een derde van de mensen vindt dat een vrouw geschikter is voor het opvoeden van klei-

Foto: stock.xchng/Juliaf

het werken van de vrouw als zij jonge kinderen heeft. Het antwoord op de vraag of mensen het acceptabel vinden als een vrouw werkt terwijl zij kinderen heeft hangt in de eerste plaats af van de leeftijd van het kind, zo blijkt uit het onderzoek. Als het kind een baby is, vindt bijna 40 procent het beter als de vrouw niet werkt (figuur 3). De bezwaren tegen werken nemen af tot ongeveer 20 procent als het kind wat ouder is maar nog niet naar school gaat. Als het kind naar school gaat vindt bijna niemand het nog bezwaarlijk als de vrouw werkt. Wel zien we dan nog veel weerstand tegen voltijds werken. Slechts 30 procent van de mensen vindt voltijds werk een toelaatbare keuze als de kinderen naar de lagere school gaan. Als het kind op de middelbare school zit, is de acceptatie van voltijd werk groter (64 procent).

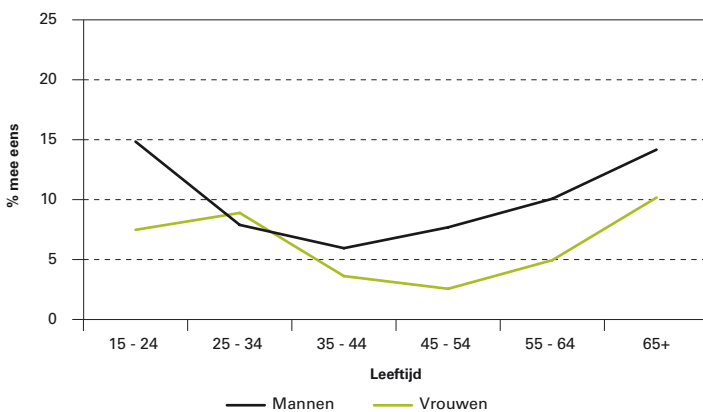
Verschillen tussen leeftijdsgroepen zijn groot. Hoe ouder mensen zijn, des te meer zij vinden dat een moeder van een jong kind niet moet werken (figuur 4). Bij jongeren zien we weer een ander patroon. Van de 15-24-jarigen zijn er in verhouding meer afwijzend tegenover het werken van de moeder dan van de 25-44-jarigen. De verschillen zijn opmerkelijk want jongeren lijken in dit opzicht bijna even traditioneel als de oudste generatie. De verschillen zijn eigenlijk het grootst tussen de oudste generatie en de groep dertigers, mensen die zelf kinderen opvoeden. Hier lijkt dus nog wel degelijk een generatieconflict te spelen tussen jonge ouders en hun ouders. Hetzelfde blijkt trouwens als wordt gekeken naar wat mensen denken over de gevolgen voor het kind van het werken van de moeder (figuur 5). Ouderen zijn hierover negatiever dan mensen van middelbare leeftijd,

ne kinderen dan de man. Bij de verschillen tussen leeftijdsgroepen is opnieuw een mogelijk generatie-effect te zien. Ouderen vinden in hogere mate dan jongeren dat de vrouw een betere opvoeder is (figuur 2). Overigens zijn er ook grote verschillen tussen mannen en vrouwen. Mannen vinden meer dan vrouwen dat de vrouw beter is in het opvoeden van kleine kinderen. De meest traditionele groep hier zijn oudere mannen; van hen vindt 60 procent dat de vrouw geschikter is voor de opvoeding.

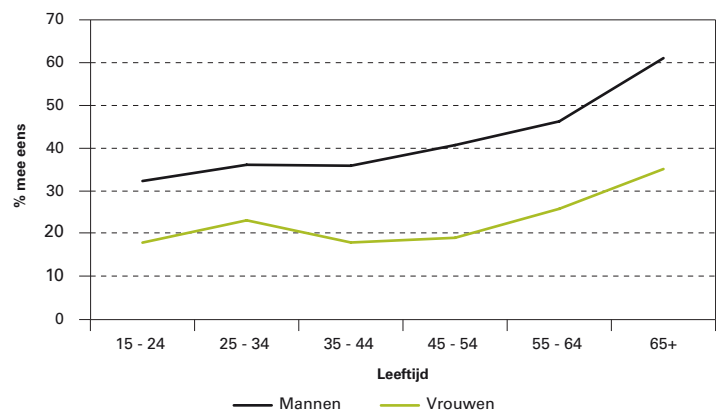
Is het goed als moeders werken?

Op geen enkel terrein is er waarschijnlijk zoveel veranderd als op het terrein van de werkende vrouw. Veel discussie blijft echter bestaan over

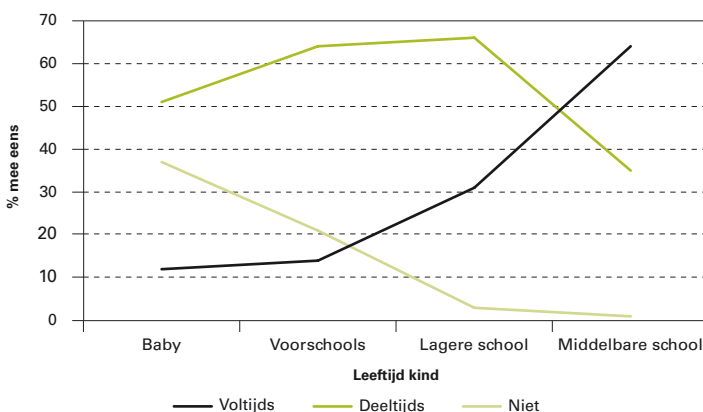
Figuur 1. "De man moet het geld verdienen, de vrouw moet het huishouden doen"

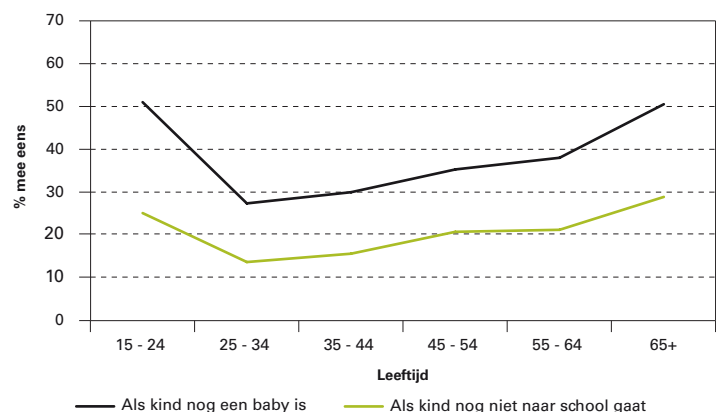
Figuur 2. "Vrouw is geschikter voor opvoeding dan man"

Figuur 3. "Mag een vrouw werken" bij mogelijke leeftijden van het kind

Figuur 4. "Niet werken voor de moeder is het beste"

maar jongeren zijn weer wat pessimistischer en lijken meer op de oudste dan op de midden-groep. Mannen zijn trouwens fors negatiever dan vrouwen. Hier is duidelijk sprake van een potentieel conflict tussen de seksen.

Toegenomen tolerantie

De tolerantie ten aanzien van echtscheiding is de laatste 40 jaar sterk toegenomen, net als het aantal echtscheidingen overigens. Omdat een echtscheiding vaak een negatieve invloed heeft op de ontwikkeling van het kind, is er minder tolerantie in de publieke opinie ten aanzien van echtscheiding als er jonge kinderen in het spel zijn. In het LISS-panel is bijna 60 procent van mening dat echtscheiding ook mag als het getrouwde stel jonge kinderen heeft. De oudere generaties blijken minder tolerant ten aanzien van echtscheiding dan de middengeneraties, terwijl de jongeren opnieuw wat meer afwijzend zijn (figuur 6). Dit kan wijzen op een toenemende scepsis in de samenleving tegenover echtscheiding, mogelijk als gevolg van de publieke discussie over de nadelige gevolgen van scheiding. Het kan er echter ook op wijzen dat veel van deze jongeren zelf een scheiding van hun ouders hebben meegemaakt of vrienden hebben met gescheiden ouders, waardoor ze een negatievere houding hebben ten aanzien van scheiding. Tot slot kan het ook een pure leeftijds kwestie zijn. Mensen van middelbare leeftijd zullen zich wellicht in hogere mate de realiteit van een misgelopen huwelijk kunnen voorstellen waardoor ze toleranter zijn dan toen ze jong waren.

Solidariteit met ouderen

In hoeverre ouderen kunnen en moeten worden

verzorgd door de jongere generatie is een thema dat tegenwoordig weer terug is in de belangstelling, mede door de vergrijzing en de toegenomen kosten van de gezondheidszorg voor ouderen. Eén aspect hiervan is steun binnen de familie. Zijn kinderen bereid om voor hun oudere ouders te zorgen als deze dat nodig hebben? En wat zijn de normen op dit punt: horen kinderen te zorgen voor hun ouders of moet dat een keuze zijn? Aan het LISS-panel zijn enkele stellingen voorgelegd over wat kinderen voor hun ouders behoren te doen. Uit het onderzoek blijkt dat de normen afhangen van de situatie. Ruim de helft van de mensen vindt dat kinderen hun ouders ongeveer wekelijks moeten bezoeken als ze dichtbij wonen, slechts een kwart is van mening dat kinderen hun ouders moeten verzorgen als ze ziek zijn en slechts één op de tien vindt dat ouders bij hun kinderen moeten kunnen inwonen (figuur 7). Kortom, hoe zwaarder de inspanning van de kant van de kinderen is, hoe minder dat als norm wordt aanvaard.

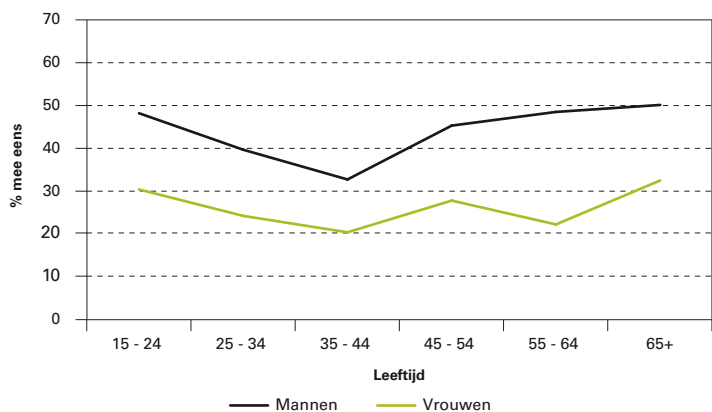
Wat mensen vinden van steun aan ouderen verschilt sterk per leeftijdsgroep. Ouderen vinden het belangrijker dat kinderen hun ouders bezoeken dan jongeren. Zij hebben waarschijnlijk meer behoefte aan contact terwijl hun kinderen hun eigen drukke levens hebben. Daarbij volgen hun opvattingen als het ware wat ze voor zichzelf willen.

Voor de andere twee stellingen is het leeftijds patroon echter andersom. Ouderen vinden juist in mindere mate dan jongeren dat kinderen hun ouders moeten helpen bij ziekte en dat ouders bij hun kinderen moeten kunnen inwonen. Op dit punt lijken de gevoelens van verplichting dus sterker ontwikkeld bij de jongeren. Dat ouderen

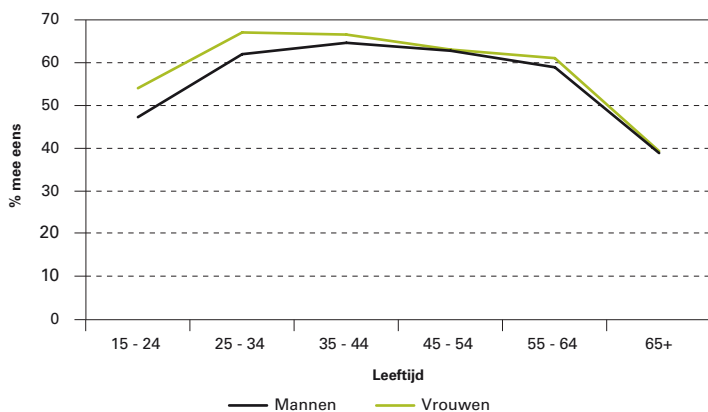
NEDERLANDSE BEVOLKING GROEIT MET 81.000 MENSEN

In 2008 kreeg Nederland er per saldo ruim 81.000 inwoners bij, 34.000 meer dan in 2007. De sterk gestegen bevolkingsgroei komt vooral doordat zich fors meer mensen in Nederland vestigden en het vertrek uit Nederland daalde. In 2008 bereikte de immigratie met bijna 143.000 mensen een recordhoogte. Dat aantal werd alleen bij de millenniumwisseling enigszins benaderd. In de eerste drie kwartalen van 2008 nam vooral het aantal arbeidsmigranten uit de Europese Unie toe. In het laatste kwartaal zakte de instroom uit de Oost-Europese lidstaten iets in, maar dit werd gecompenseerd door een hogere instroom vanuit andere landen. De emigratie daalde het afgelopen jaar van 123.000 naar 116.000 mensen, en droeg zo verder bij aan de bevolkingsgroei. De daling deed zich, met een enkele uitzondering, over de hele linie voor. Het aantal Polen, Roemenen en Bulgaren dat emigreerde steeg daarentegen. Ook de stijging van het aantal geboorten droeg bij aan de snellere bevolkingsgroei. De dalende trend die in het begin van deze eeuw begon, sloeg het afgelopen jaar om in een lichte stijging. In 2008 werden bijna 185.000 kinderen geboren, ruim 3.000 meer dan in het voorgaande jaar. Een iets groter aantal overledenen had een neerwaarts effect op de bevolkingsgroei. Nederland telde per 1 januari 2009 bijna 16,5 miljoen inwoners (CBS).

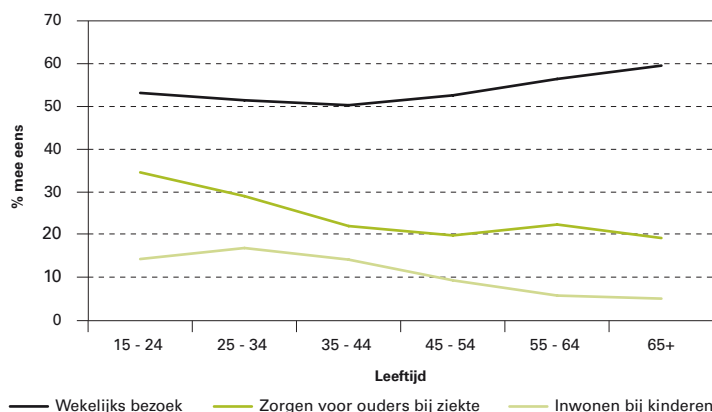
Figuur 5. "Voorschools kind leidt eronder als de moeder werkt"

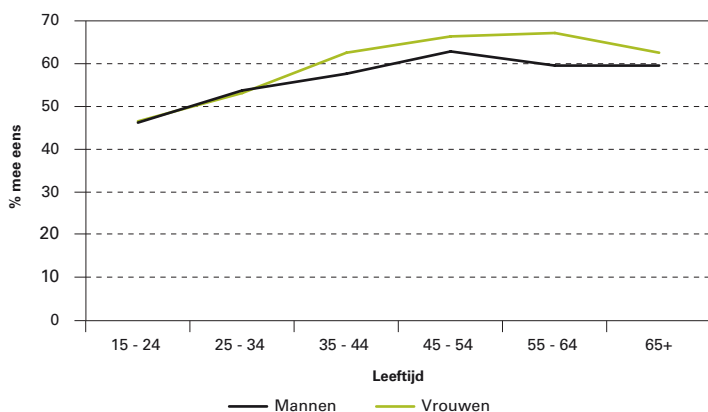
Figuur 6. "Een gehuwd stel met jonge kinderen mag scheiden"

Figuur 7. "Verplichtingen ten aanzien van oudere ouders"

Figuur 8. "Euthanasie is aanvaardbaar"

LISS staat voor Langlopende Internet Studies voor de Sociale Wetenschappen en wordt gefinancierd door het ministerie van OCW en NWO. LISS wordt uitgevoerd door de Universiteit van Tilburg. In het panel zitten 4.900 huishoudens en daarin nemen 7.800 personen deel aan het panel. Zij worden over een periode van acht jaar tegen betaling maandelijks ondervraagd.

De panelleden beantwoorden ieder jaar dezelfde kernvragenlijst, bestaande uit een groot aantal vragen op gebieden zoals werk, opleiding, afkomst, inkomen, politieke overtuiging, waarden en persoonlijkheid. Academische onderzoekers kunnen deze data gratis gebruiken. Daarnaast kan het LISS-panel worden gebruikt voor eigen dataverzameling. Ook dit is gratis voor onderzoekers aan universiteiten en wetenschappelijke instituten.

Voor de opbouw van het LISS-panel is in samenwerking met het Centraal Bureau voor de Statistiek een kanssteekproef getrokken waarbij ook mensen zonder internet zijn ingesloten. Personen die niet in de originele steekproef zaten kunnen niet meedoen, er is dus geen zelfselectie mogelijk. Mensen zonder computer of internet krijgen apparatuur om mee te kunnen doen. De huishoudens in de steekproef zijn benaderd op een traditionele manier (brief, telefoon en bezoek aan huis) om hen uit te nodigen om panellid te worden. Bijna de helft (48 procent) van de huishoudens in de originele steekproef is panellid geworden. De respons op de vragenlijsten ligt iedere maand tussen de 70 en 75 procent. Meer informatie over de samenstelling van het panel, het gebruik van de data en het uitvoeren van eigen onderzoek is te vinden op www.lissdata.nl.

De percentages in de figuren naar leeftijd zijn gecorrigeerd voor opleidingsverschillen tussen leeftijdsgroepen.

hier minder steun aan geven wijst mogelijk op een behoefte aan autonomie. Hun kinderen hebben misschien het gevoel dat zij moeten helpen, maar de ouders willen liever niet afhankelijk zijn van hun kinderen. Ouderen weten wellicht ook uit eigen ervaring hoe belastend de zorg voor ouders of het inwonen van ouders kan zijn.

Is euthanasie toelaatbaar?

In het LISS-panel is aan mensen ook gevraagd of zij euthanasie toelaatbaar vonden. Mensen konden reageren op een schaal lopend van 1 ('euthanasie moet worden verboden') tot 5 ('euthanasie moet mogelijk zijn'). Bijna 60 procent van de mensen koos voor de laatste optie, hetgeen bevestigt dat Nederland ten aanzien van euthanasie een redelijk liberaal klimaat kent. Op dit punt lijkt echter geen generatie-effect te spelen. Ouderen zijn niet 'traditioneler' op dit

punt dan de middengroepen en de jongeren zijn hier geen uitzondering (figuur 8). De verschillen gaan in één en dezelfde richting: Hoe ouder mensen zijn, des te liberaler ze zijn ten aanzien van euthanasie. Mogelijk speelt hierbij vooral leeftijd een rol. Naarmate mensen ouder worden, worden ze meer geconfronteerd met de dood en zullen ze anders gaan denken over euthanasie.

Tot slot

Hoewel mensen veel 'moderner' zijn geworden in hun gedrag en opvattingen ten aanzien van huwelijk en gezin, blijven er in de samenleving grote verschillen bestaan tussen de leeftijdsgroepen. Ouderen zijn in veel opzichten traditioneler in hun opvattingen. Ouderen zijn in traditionele tijden opgegroeid en voor een deel zullen zij hun opvattingen van vroeger hebben behouden. De allerjongste groep, die van 15-24 jaar, lijkt op het moment echter juist traditioneler dan de middengroep, een fenomeen dat precies het tegenovergestelde is van de situatie ten tijde van de culturele revolutie van de jaren zestig en zeventig. Dat jongeren soms traditioneler zijn kan wijzen op een trend in tegengestelde richting – een voorbode van een meer traditioneel wordend klimaat – maar het is de vraag of deze jongeren hun opvattingen handhaven als zij ouder worden en zelf kinderen gaan opvoeden. Daarnaast blijken ouderen in sommige opzichten ook zelf modern te zijn: ze willen bijvoorbeeld niet afhankelijk zijn van (de verzorging van) hun kinderen en hechten daarmee meer aan autonomie en onafhankelijkheid – twee kernaspecten van individualisering – dan hun kinderen. Ook zijn ouderen liberaler ten aanzien van euthanasie dan jongeren. Dit laatste heeft waarschijnlijk meer met ouder worden te maken (leeftijd) en niet met de periode waarin men is opgegroeid (generatie).

Prof. dr. M. Kalmijn en **dr. A.C. Scherpenzeel**,
Universiteit van Tilburg; e-mail: m.kalmijn@uvt.nl

Foto: stock.xchng/Glumus

Discrepantie tussen wensen en gedrag

Uit een recent bij het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) uitgevoerd onderzoek blijkt dat iemands wens om te verhuizen niet altijd iets zegt over zijn of haar verhuisgedrag kort daarna, in ieder geval veel minder dan tot nu toe vaak wordt aangenomen. Van de mensen die hebben aangegeven dat ze van plan zijn om binnen twee jaar te gaan verhuizen, verhuist maar een klein deel daadwerkelijk in die periode. Starters verhuizen vaker dan doorstromers, maar stellen hun woonwensen ook vaker bij. Doorstromers zijn kieskeuriger en kunnen verhuisplannen eenvoudiger uitstellen. Overigens zegt ook het niet hebben van een verhuisplan soms niet zoveel. Een klein deel van hen verhuist toch, en in absolute zin gaat het daarbij zelfs om een aanzienlijke groep. Onvoorziene verhuizingen komen vooral vaak voor in de grensstreken en onder ouderen.

Om zicht te hebben op hoeveel mensen de komende jaren zullen verhuizen wordt al jaren gebruik gemaakt van de uitkomsten van woningbehoefteonderzoeken (WBO) die zijn uitgevoerd in opdracht van het ministerie van VROM. Aan 50.000 tot 100.000 respondenten van 18 jaar en ouder, representatief voor de bevolking van Nederland, wordt om de paar jaar een vraag gesteld over hun plannen om binnen twee jaar te verhuizen (zie kader). In 2002 zegt ongeveer een kwart van de bevolking dergelijke plannen te hebben.

Demografische motieven (zoals het uit huis gaan, gaan samenwonen of uit elkaar gaan) vormen de belangrijkste reden waarom mensen willen verhuizen. Willen verhuizen vanwege de woning is echter bijna even belangrijk. Sommige mensen willen weg uit de woning omdat deze niet meer voldoet als gevolg van veranderingen in het huishouden; de komst van kinderen kan bijvoorbeeld leiden tot een wens voor een grotere woning in een kindvriendelijke buurt. Demografische en woongerelateerde verhuismotieven zijn dus niet altijd strikt van elkaar te scheiden. Nadat de verhuismotief is ontstaan, start de zoektocht naar een beschikbare, toegankelijke en geschikte woonruimte. Het gaat hierbij zowel om mensen die op zoek willen naar een eerste woning (starters) als om mensen die op zoek willen naar een andere woning (doorstromers). Afhankelijk van het verhuismotief en de daarmee samenhangende verhuisurgentie zal het ene huishouden intensiever naar een woning zoeken dan het andere, of wellicht eerder een woning accepteren. Vooral wanneer de verhuismotief wordt ingegeven door een (al dan niet gewenste) demografische gebeurtenis, zoals een echtscheiding of een wens om te gaan samenwonen, is de verhuisurgentie hoog. Een verhuizing kan in dit soort gevallen minder goed worden uitgesteld dan een verhuizing die is ingegeven door de wens om naar een mooiere of ruimere woning te gaan. Het valt dus te verwachten dat sommige mensen sneller hun verhuismotief zullen realiseren dan anderen.

Verrassend genoeg is er de laatste jaren, met uitzondering van een door GfK Panel Services uitgevoerd onderzoek uit 2007, voor Nederland als geheel weinig onderzoek gedaan naar de vraag in hoeverre mensen die plannen ook daadwerke-

Foto: stock.xchng/Danzo08

lijk realiseren. Dat is opvallend, omdat het aantal mensen dat op korte termijn naar een (andere) woning wil verhuizen (en ook actief zoekt en bereid is om een passende woning te accepteren), één van de onderdelen in de berekening van de woningbehoefte is. Wel zijn vergelijkingen gemaakt tussen mensen die van plan zijn om te verhuizen en mensen die daadwerkelijk zijn verhuisd. Dat zijn echter verschillende personen. Juist een confrontatie tussen wens en gedrag van dezelfde personen is met het oog op het woonbeleid van cruciaal belang voor het inzicht in de mate waarin mensen hun verhuisplannen realiseren en welke factoren daarmee samenhangen. Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) onderzocht de mogelijke discrepantie tussen geuite verhuismotieven en het verhuisgedrag van dezelfde personen voor de periode 2002-2005 in Nederland. De realisatie van wensen, geuit op een zeker moment, werd dus enkele jaren later voor dezelfde personen gecheckt.

De realisatie van plannen: starters versus doorstromers

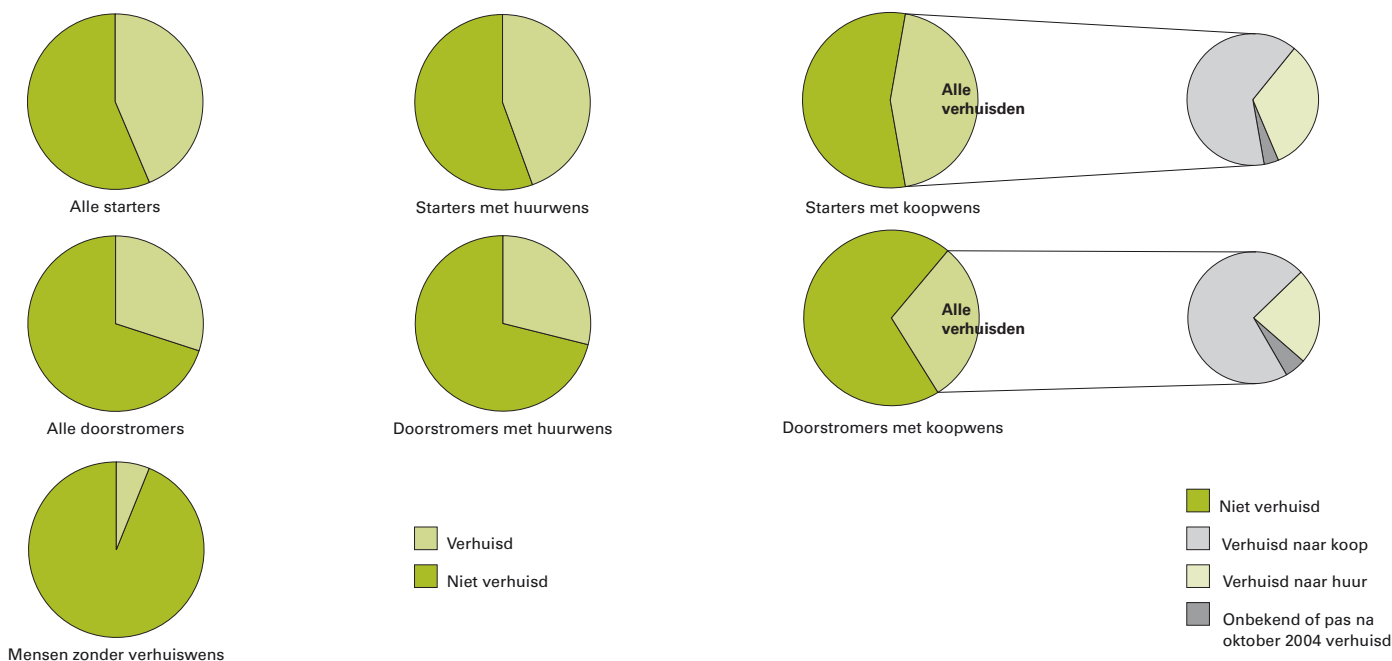
Van degenen die in 2002 aangaven dat ze binnen twee jaar wilden verhuizen, heeft uitein-

demodata

GROEI IMMIGRATIE UIT EU-LIDSTATEN

De groei van het aantal westerse allochtonen komt vooral door immigratie uit EU-lidstaten. Tot 2050 neemt het aantal allochtonen uit de EU met een half miljoen toe. De afgelopen jaren zijn er veel immigranten uit de nieuwe lidstaten naar Nederland gekomen en in 2008 steeg ook de immigratie uit de oude lidstaten tot een recordhoogte. Voor 2009 wordt echter al een daling verwacht, omdat de vraag naar buitenlandse arbeidskrachten door de verslechterde conjunctuur zal afnemen. Toch groeit deze bevolkingsgroep de komende 40 jaar nog aanzienlijk (CBS-bevolkingsprognose).

Figuur 1. Proportie starters, doorstromers met verhuiscens en mensen zonder verhuiscens dat al of niet is verhuisd naar een koop- of huurwoning (wens in 2002; gedrag in 2002-2005)

ONDERZOEK NAAR DE WONING-BEHOEFTTE: WENS EN GEDRAG

De onderzoeksgegevens waarvan het Planbureau voor de Leefomgeving gebruik heeft gemaakt voor haar rapportage zijn goeddeels afkomstig uit de woningbehoefteonderzoeken – voorheen WBO, inmiddels WoonOnderzoek Nederland (WoON) geheten – van 1981 tot en met 2006. Het WBO-2002 is met behulp van een uniek persoonsnummer op persoonsniveau verrijkt met gegevens uit de longitudinale versie van de Ruimtelijke en Sociale Satelliet van het Sociaal Statistisch Bestand 1999-2005 (SSB) van het CBS. WBO vertelt iets over hun verhuiscensplannen, het SSB over het verhuiscensgedrag van dezelfde personen in de jaren daarna. Aan het unieke longitudinale databestand is tevens de datum van de eerste verhuizing na het WBO-interview toegevoegd, welke is afgeleid uit de Gemeentelijke Basisadministratie. Hiermee kan in beeld worden gebracht welke mensen erin zijn geslaagd om hun verhuiscensplannen, geuit in 2002, binnen twee jaar te realiseren, alsmede welke mensen die in 2002 géén verhuiscensplannen hadden twee jaar later toch zijn verhuisd. Het gekoppelde WBO-2002- en SSB-bestand is zeer omvangrijk: het geeft informatie over het verhuiscensgedrag van ruim 74.000 respondenten in de jaren nadat het interview is gehouden.

delijk maar een derde dat ook daadwerkelijk binnen die periode gedaan. Twee derde van hen heeft minstens twee jaar – sommigen hadden hun zoekactiviteiten al voor 2002 gestart – naar (andere) woonruimte gezocht, maar die niet gevonden. Er blijkt dus een forse discrepantie te bestaan tussen wens en gedrag.

Van alle mensen die in 2002 aangaven dat ze binnen twee jaar naar een eerste woning wilden verhuizen (vijf procent van de bevolking), is 44 procent daadwerkelijk in de periode 2002-2005 verhuisd (zie figuur 1). Starters slagen er in hogere mate in om binnen twee jaar te verhuizen dan doorstromers. Van degenen die naar een andere woning wilden verhuizen (16 procent van de bevolking), is in de periode 2002-2005 maar 30 procent daadwerkelijk verhuisd. Op grond van deze cijfers lijken doorstromers het moeilijker te hebben om hun verhuiscensplannen binnen twee jaar te realiseren dan starters. Wellicht heeft dat te maken met hun geringere flexibiliteit wat betreft hun woonwensen: van de verhuisde starters met een koopwens heeft een derde die wens losgelaten, tegen een kwart van de doorstromers. Starters stellen minder eisen en hebben meer een kwantitatief dan kwalitatief gestuurde verhuiscens: zij willen gewoon een woning. Doorstromers hebben al een woning, en willen vooral verhuizen om een stap(je) in de wooncarrière te maken. Doorstromers willen bijvoorbeeld vaak op zoek naar een mooiere of grotere woning; zolang ze die niet kunnen vinden, zullen zij hun plannen uitstellen. Tussen realisatie van verhuiscensplan en woonwens bestaat daarmee een zekere afruil: het ambitieniveau en de bereidheid om dat bij te stellen spelen een belangrijke rol.

Kortom, de meeste woningzoekenden slagen er niet in om binnen de gewenste twee jaar een woning te vinden, en anderen vinden een andere woning dan aanvankelijk gehoopt. Iemands wens om te verhuizen betekent blijkbaar niet dat mensen kort daarna ook daadwerkelijk verhuizen.

Verklaringen voor verschil in wens en gedrag

Het niet (kunnen) realiseren van verhuiscensplannen heeft drie belangrijke verklaringsgronden: een tekortschietend woningaanbod in de regio, het gestegen ambitieniveau, en een (bij nader inzien) beperkte noodzaak om te verhuizen.

Uit ander onderzoek was al bekend dat een deel van de woningzoekenden (nog) niet is verhuisd omdat zij het aanbod ongeschikt of te duur vinden. Dit speelt ongetwijfeld ook een rol bij de starters en doorstromers in het onderzoek, aangezien zij zich in een periode op de woningmarkt begaven waarin de koopprijzen sterk stegen, de productie van nieuwbouwwoningen stagneerde en de wachtlijsten toenamen. Vooral de Randstad heeft te kampen met tekorten op de woningmarkt. Het onderzoek toont aan dat de situatie op de (regionale) woningmarkt een belangrijk obstakel kan vormen voor de realisatie van verhuiscensplannen. Want in regio's met relatief weinig woningzoekenden (dit is bijvoorbeeld het geval in meer perifere delen van Nederland zoals Zeeland, Limburg en Friesland), hebben starters en doorstromers een grotere kans om hun verhuiscensplan binnen twee jaar te realiseren dan in regio's met veel concurrentie (dit zijn grootstedelijke woningmarktgebieden zoals Amsterdam, Utrecht en Den Haag).

Een tweede verklaring voor de lage realisatie van verhuiscensplannen houdt verband met het mogelijk gestegen ambitieniveau van woningzoekenden, in combinatie met het toenemende aantal alleenstaanden onder hen. Het gestegen ambitieniveau komt tot uitdrukking in de hoge eisen die zowel starters als doorstromers stellen aan de toekomstige woning. Meer dan vroeger zijn mensen op zoek naar een koopwoning. Daarnaast zijn er meer in hun eentje op zoek naar een woning; dat geldt bijvoorbeeld voor ruim de helft van de starters. Die woning moet dan dus ook op basis van één inkomen worden gefinancierd. Het zal geen verbazing wekken

dat uit ander onderzoek is gebleken dat de mensen die in hun eentje een woning zoeken een kleinere kans hebben om binnen twee jaar hun verhuisswens te realiseren dan degenen die samen een woning zoeken.

De lage realisatie van verhuisplannen kan tot slot worden teruggevoerd op het feit dat bij velen de noodzaak om op korte termijn te verhuizen, ontbreekt. Wanneer er geen noodzaak is om direct te verhuizen, spannen sommigen zich mogelijk niet erg in om een (andere) woning te vinden. Uit het PBL-onderzoek blijkt dat van de mensen die kunnen worden bestempeld als 'urgent' (dit zijn mensen die actief zoeken en bereid zijn om op korte termijn een passende woning te accepteren) 60 procent binnen twee jaar verhuisde, van de 'minder urgenten' maar 27.

Geen plannen, toch verhuisd

Een bijzondere groep verhuizers zijn zij die in 2002 geen verhuisplannen hadden maar desondanks toch kort daarna zijn verhuisd. In 2002 gaf ongeveer drie kwart van de Nederlandse bevolking van 18 jaar en ouder aan dat ze niet van plan waren om binnen twee jaar te verhuizen; van hen is zes procent desondanks toch verhuisd. Het gaat hier om mensen die pas vanaf 2002 hebben besloten om te gaan verhuizen en die er tegelijkertijd ook relatief snel in zijn geslaagd om deze recent ontstane verhuisswens te realiseren.

Het blijken vooral jongeren te zijn die vaak ongepland verhuizen. Van de 18-24-jarigen zonder verhuisswens is binnen twee jaar 20 procent toch verhuisd, vijf keer zoveel als van de 45-64-jarigen. Dit past bij het beeld dat jongeren in een levensfase verkeren waarin zich veel (onverwachte) veranderingen (kunnen) voordoen, bijvoorbeeld vanwege studie, partnerrelatie of werk. Ander onderzoek laat daarnaast zien dat juist veranderingen in de persoonlijke levenssfeer aanleiding kunnen zijn om 'onverwacht' te gaan verhuizen.

Hoewel slechts een klein deel van de mensen zonder verhuisswens toch binnen twee jaar is verhuisd, zijn de absolute gevolgen groot. Van het totaal aantal in de periode 2002-2005 verhuisde personen was (in 2002) een derde dat niet van plan. Vooral in de meer perifere delen, zoals Groningen, Friesland, Drenthe en Zeeland is sprake van een relatief grote onvoorziene vraag. Ouderen (75-plussers) hebben doorgaans helemaal geen verhuisswens, maar in absolute termen verhuizen ze relatief vaak zonder vooropgezet plan. Onder de 75-plussers komen bijna twee op de drie verhuizingen voor rekening van ouderen die in 2002 nog geen verhuisswens hadden. Bij jongeren geldt dat voor minder dan een derde van de verhuizingen (zie figuur 2). Uiteraard moet hierbij goed worden bedacht dat 'onvoorziene verhuizingen' onder ouderen veelal een verhuizing naar een verzorgingstehuis of naar een aanleunwoning betreft. In deze context valt te verwachten dat een groot deel van de 'onvoorziene verhuizingen' onder ouderen min of meer noodgedwongen is, terwijl bij jongeren vaker sprake zal zijn van een daadwerkelijk gewenste verhuizing.

Foto: Annelie Heslenfeld

Nieuwe inzichten op basis van longitudinaal onderzoek

Gebleken is dat er een substantiële discrepantie bestaat tussen verhuisswens en uiteindelijke realisering daarvan: de meeste verhuissgeneigden slagen er niet in om binnen twee jaar de plannen te realiseren. Het lukt slechts vier op de tien starters en drie op de tien doorstromers om hun plannen binnen twee jaar uit te voeren. Maar starters laten wel in hogere mate dan doorstromers hun koopwens varen. Ook uit ander longitudinaal onderzoek is bekend dat op individueel niveau de realisatiekansen vrij laag liggen. Longitudinaal onderzoek laat tevens zien dat sommigen verhuizen terwijl ze dat eerder nog niet van plan waren te doen.

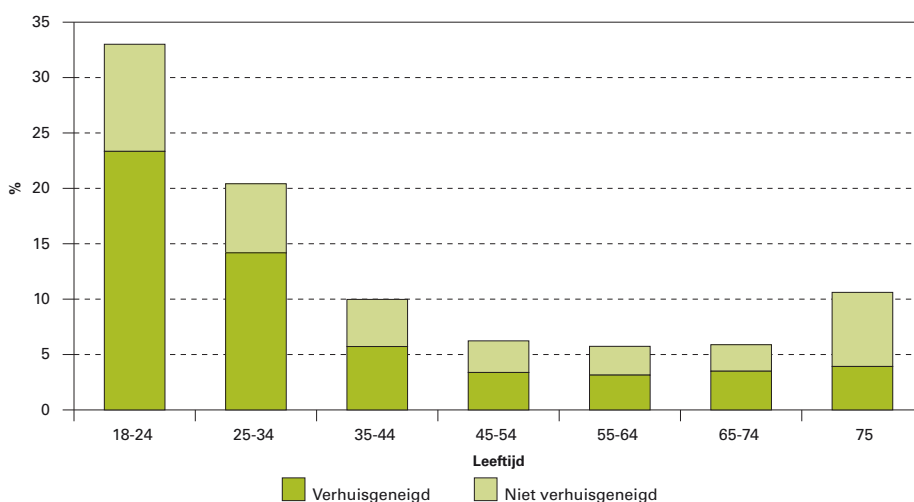
Dat er een discrepantie bestaat tussen verhuisswensen en verhuisgedrag wordt doorgaans ook aangetoond in cross-sectioneel (slagkans-)onderzoek. In dit type onderzoek worden mensen met verhuisplannen vergeleken met mensen die zijn verhuisd (twee geheel verschillende groepen dus binnen hetzelfde eenmalige onderzoek). Wanneer dezelfde personen in de tijd

MINDER THUISBEVALLINGEN

In de jaren 2005-2008 vond 29 procent van de bevallingen in Nederland thuis plaats. Dat was in de periode 1997-2000 nog 35 procent. Nederland is een van de weinige westerse landen waar aanstaande moeders thuis kunnen bevallen. Het percentage thuisbevallingen daalt echter al jaren. In 1953 beviel nog 78 procent van de vrouwen thuis. Het percentage ziekenhuisbevallingen nam sinds 1953 toe van 22 tot 71 procent (2005-2008). De thuisbevalling komt het meest voor bij hoogopgeleide vrouwen. Van hen bevalt gemiddeld 35 procent thuis (1997-2008). Van de laagopgeleide vrouwen is dat 27 procent. De daling van het percentage thuisbevallingen is vooral te zien bij vrouwen met een middelbaar opleidingsniveau. In de periode 1997-2000 beviel 39 procent van hen thuis. In de jaren 2005-2008 was dat nog maar 26 procent (CBS).

Figuur 2. Percentage personen dat is verhuisd in de periode 2002-2005 verdeeld naar verhuissgeneigtheid in 2002, in percentages van de totale leeftijdsgroep

worden gevolgd, blijkt dat de discrepantie tussen geuite verhuiscwensen en gebleken verhuiscgedrag groter is op het individuele niveau dan op het geaggregeerde niveau waarop cross-sectionele analyses zijn gebaseerd. Veel mensen slagen er niet in om hun verhuiscwensen te realiseren. Anderen daarentegen verhuizen terwijl ze dat eerder nog niet van plan waren te doen. Vooral ouderen gaan nogal eens 'onverwacht' naar een ander adres. In een vergrijzende samenleving wordt dus veel vaker 'plotseling' verhuisd. Een deel van deze onvoorziene verhuisczingen betreft overigens verhuisczingen naar een verzorgingstehuis. Ander onderzoek laat zien dat 'onvoorziene verhuisczingen' samenhangen met moeilijk voorspelbare gebeurtenissen als scheiding en werkloos worden. Ook is bekend dat dit soort gebeurtenissen een verhuisczing kunnen 'triggeren' vanuit koop naar huur. Dit is een indicatie dat de druk op bepaalde delen van de woningmarkt mogelijk hoger ligt dan op basis van eenmalige meetmomenten in het WBO mag worden verwacht. Voor een adequate planning van de toekomstige (kwantitatieve) woningbehoefte kan vandaag de dag gedetailleerd inzicht in de mate waarin mensen er al dan niet in slagen om hun woonwensen te realiseren en welke factoren hierbij een rol spelen niet langer worden gemist.

Dit artikel is grotendeels gebaseerd op onderzoeksmateriaal uit de recent verschenen PBL-studie naar de realisatie van verhuiscplannen: C. de Groot, D. Manting en S. Boschman (2008), Verhuiscwensen en verhuiscgedrag in Nederland, Een landsdekkend onderzoek. Den Haag/Bilt-

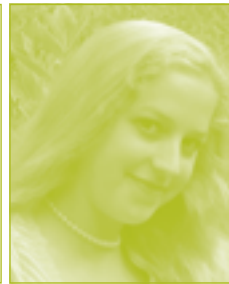
hoven: Planbureau voor de Leefomgeving. Een initiële 'voorzet' van dit artikel werd geschreven door Gijs Beets (NIDI); de onderzoekers zijn hem zeer dankbaar voor zijn medewerking. Dank gaat ook uit naar het CBS voor het beschikbaar stellen van data uit het Sociaal Statistisch Bestand. Toegang tot deze data werd verleend in het kader van een samenwerkingsovereenkomst tussen het PBL en het CBS.

LITERATUUR:

- Feijten, P. (2005), Union dissolution, unemployment and moving out of homeownership, *European Sociological Review*, 21(1), pp. 59-71.
- GfK (2007), *Tussen wens en werkelijkheid, deel 1. Kwantitatieve en kwalitatieve analyses naar de discrepantie tussen verhuiscgeneigdheid en daadwerkelijk verhuiscgedrag*, Dongen: GfK.
- Groot, C. de, D. Manting en C.H. Mulder (2007), *Intentions to move and actual moving behaviour in the Netherlands*. Congres-papier voor ENHR-conferentie, Rotterdam, 25-28 juni 2007.
- Kan, K. (1999), Expected and unexpected residential mobility, *Journal of Urban Economics*, 45, pp. 72-96.
- Konter, W. en H. van den Booren (1988), *Hoe zwaar mag een verhuiscwens wegen? Een onderzoek naar de realisatie van verhuisc- en woonwensen van niet-gehuwde jongeren tot 35 jaar en ouderen van 55 jaar en ouder*, Haarlem: Werkgroep Regionaal en Lokaal Woningmarktonderzoek in Noord-Holland.
- Ministerie van VROM (2007), *Wonen op een rijtje, de resultaten van het Woononderzoek Nederland 2006*. Den Haag: Ministerie van VROM.

Drs. C. de Groot, dr. D. Manting en drs. S. Boschman, Planbureau voor de Leefomgeving; e-mail: carola.degroot@pbl.nl

DEMOS verschijnt 10 x per jaar en beoogt de kennis en meningsvorming over bevolkingsvraagstukken te bevorderen. Inlichtingen over toezending van kopij kunnen worden ingewonnen bij de redactie

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen met bronvermelding is toegestaan. Toezending van bewijs-exemplaren wordt op prijs gesteld.

Het NIDI is een instituut van de KNAW dat zich bezighoudt met onderzoek naar ontwikkelingen in de omvang en samenstelling van de bevolking

colofon

Demos	is een uitgave van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI).
Redactie	Harry Bronsema, eindredacteur drs. Joop de Beer drs. Gijs Beets dr. Luc Bonneux
Adres	NIDI/DEMOS Postbus 11650 2502 AR 's-Gravenhage
Telefoon	(070) 356 52 00
E-mail	demos@nidi.nl
Internet	www.nidi.knaw.nl/nl/demos/
Abonnementen	gratis
Basisontwerp	Harmine Louwé
Druk	Nadorp Druk b.v., Poeldijk

Nederlandse Demografiedag 2009

Op **22 oktober 2009** organiseert de Nederlandse Vereniging voor Demografie de derde Nederlandse Demografiedag in het Academieggebouw van de Universiteit Utrecht, Domplein 29, Utrecht. Op deze dag kan onderzoek naar demografische ontwikkelingen in brede zin worden gepresenteerd aan vakgenoten en geïnteresseerden.

De dag start met een plenaire lezing over vergrijzing en de emancipatie van vrouwen. Daarna volgen drie rondes met parallelle sessies waarin onderzoekers hun werk kunnen presenteren.

Abstracts

Onderzoekers worden uitgenodigd om abstracts in te dienen op het gebied van migratie, reproductieve gezondheid, beleid en bevolking, methoden en modellen, regelgeving en levensloop, familierelaties, arbeid en uittreding, sterfte, vruchtbaarheid, partnerkeuze en gezinsvorming, echtscheiding, historische demografie, regionale planning en huisvesting. De abstracts zullen worden ingedeeld in thematische sessies.

Abstracts van maximaal 200 woorden kunnen tot **1 mei 2009** worden ingediend. Dit kan **alleen** via de website www.nvdemografie.nl. Uiterlijk 1 augustus 2009 ontvangt u bericht over acceptatie en sessie-indeling.

Scriptieprijs

Studenten worden speciaal uitgenodigd om hun masterscriptie te presenteren, die zij in de afgelopen twee jaar hebben afgerond. Voor de beste scriptie heeft het NIDI een prijs t.w.v. € 500 beschikbaar gesteld.

Registratie

Registreren voor deelname kan tot **22 september 2009**, bij voorkeur via de website www.nvdemografie.nl of met de antwoordkaart in de folder die is verspreid. Het aantal deelnemers is vanwege de beschikbare ruimte aan een maximum gebonden.

NVD-leden betalen voor deelname € 65, niet-leden € 90, mensen die zich aanmelden als lid betalen € 95 voor het congres en het lidmaatschap tot 1 januari 2011, en studenten betalen € 15.

De genoemde prijzen zijn inclusief lunch, koffie/thee, borrel, het 'book of abstracts' en een speciale uitgave van Demos met artikelen op basis van enkele presentaties.

Het te betalen bedrag kan worden overgemaakt naar ING Bank 144283 t.n.v. NVD, Den Haag o.v.v. **Demografiedag 2009** en **naam**.

Informatie

Tel: 070-35 65 282 (Eva-Maria Merz)
E-mail: demografiedag@nidi.nl
website: www.nvdemografie.nl

